

Kirjat

Käsitteitä ympäristön ja yhteiskunnan suhteesta

Magnus Boström &
Debra J. Davidson (toim.):
Environment and society.
Concepts and challenges.
Cham: Palgrave Macmillan,
2018, 394 s.
ISBN 978-3-319-76414-6

Ympäristöongelmien yhteiskunnallisen luonteen hahmottaminen on ilmastomuutoksen myötä ajankohtaisempaa kuin koskaan. Magnus Boströmin ja Debra Davidsonin toimittama katsaus keskeisiin ympäristön ja yhteiskunnan suhdetta hahmottaviin käsitteisiin ja niiden moninaisiin merkityksiin poikkitieteellisen ympäristöntutkimuksen kentällä on erityisen tervetullut.

Kirjan keskeisin viesti koskee käsitteiden kaksisuuntaista vaikutusta. Yhtäältä käyttä-

mämme käsitteet vaikuttavat siihen, miten tarkasteltavan ilmiön ymmärrämme ja millaisiin asioihin kiinnitämme huomion, toisaalta näin käsitteet muovaavat myös itse tarkasteltavaa ilmiötä. Kirjan tarkoituksena onkin avata ympäristön ja yhteiskunnan suhdetta hahmottavien käsitteiden sisältämiä oletuksia sekä sitä, miten ne ohjaavat ympäristöongelmien ratkaisemisesta. Tätä kautta kirjoittajat tavoittelevat paitsi käsitteiden kehittämistä myös toimivampaa dialogia eri tieteenalojen edustajien välille.

Kirjassa nostetaan esiin hyvin eri tyyppisiä käsitteitä. Osa, kuten antroposeeni tai resilienssi, on lähtökohdiltaan peräisin luonnontieteistä. Toiset puolestaan ovat ympäristösosiologioiden tai laajemmin yhteiskuntatieteilijöiden tuottamia, kuten sosiaaliset käytännöt, ympäristöoikeudenmukaisuus tai ympäristönhallinta. Mukaan valikoituneet käsitteet ja lähes-

tymistävät ovat kiinnostavia ja avaavat yhteiskunnan ja ympäristön monimutkaista yhteen kietoutuneisuutta monipuolisesti. Teosta kuitenkin vaivaa pieni sisällöllinen ja rakenteellinen hajanaisuus.

Lukujen järjestys tuntuu hiekan sattuunanvaraiselta, eivätkä teoksen luvut muodosta kovin selkeästi etenevää kokonaisuutta. Tämän lisäksi, ja tavoitteestaan huolimatta, teos ei pitäydy vain käsitteiden tarkastelussa. Osa artikkeleista keskittyy laajempiin lähestymistapoihin, kuten Steve Yearleyn taloudellisen arvottamisen kritiikki. Lukujen ryhmittely temaattisiin kokonaisuuksiin olisi edesauttanut kirjan luettavuutta ja kokonaiskuvan muodostamista ja auttanut myös suhteuttamaan eri tyyppisiä käsitteitä ja lähestymistapoja toisiinsa. Sisällöllisesti tarkastelujen kohteena olisi voinut olla mukana esimerkiksi kestävän kehityksen ja kestävyysmurroksen, ekologisen modernisaation

tai kiertotalouden kaltaisia poliittisesti relevantteja käsitteitä. Sen sijaan sosiaalisia käytäntöjä käsiteltiin kahden luvun verran, mikä ehkä kertoo jotain lähestymistavan keskeisyydestä julkaisuajankohdan yhteiskuntatieteellisessä ympäristöntutkimuksessa.

Hajanaisuudesta huolimatta kirjan yksittäiset luvut tarjoavat useampiakin oivalluksia, jotka kiertyvät luonnontieteellisen ja yhteiskuntatieteellisen tiedon väliseen suhteeseen sekä tiedon ja asiantuntijuuden epävarmuuden ja konstruoidun luonteen tunnistamiseen.

Luonnontieteellisten käsitteiden yhteydessä kirjassa nousee esiin nousee tarve käsitellä yhteiskunnan sosiaalista dynamiikkaa yhtä tärkeänä kuin luonnon omaa dynamiikkaa ja paljastaa näiden väliset yhteydet ja keskinäiset riippuvuudet. Tällöin luonnon ekologisten reunaehtojen rinnalle nousevat sosiaaliset reunaehdot, joiden huomioon ottaminen ilmastomuutoksen yhteydessä on osoittautunut välttämättömäksi. Esimerkiksi Rolf Lidskogin ja Claire Watertonin antroposeeniä käsittelevä luku nostaa kiinnostavasti esiin sen, kuinka alun perin geologisen käsitteen ymmärrys yhteiskunnasta on rikastunut ottamaan huomioon erilaisten yhteiskuntarakenteiden ja ihmistoimijoiden

rooleja ympäristövaikutusten aiheuttajina. Näin luku tuo esiin myös käsitteen eettisen ulottuvuuden. Vastaavasti Debra Davidsonin tarkastelema metabolismin käsite monipuolistuu toimijuuden ja poliittisten prosessien huomioon ottaen paljastaen samalla metabolismin monimutkaisuuden ja tarkastelun rajojen asettamisen vaikeuden. Yhteiskuntatieteen rooli käsitteiden tarpeellisena muokkaajana korostuu.

Teoksen perusteella käsitteiden virta tuntuukin kulkevan enemmän luonnontieteistä yhteiskuntatieteellisen ympäristöntutkimuksen suuntaan kuin toisin päin. Tämä asettaa yhteiskuntatieteellisen tiedon toissijaiseen rooliin ympäristöongelmien määrittelyssä ja ratkaisemisessa. Osaltaan tämä voi olla niiden ratkaisemisen hankaluuden syynä. Asetelman kääntäminen tarkoittaisi sitä, että esimerkiksi ympäristösosiologia ei olisi vain aputiede, jota sovelletaan ekologien tai ilmastotieteilijöiden määrittämien ympäristöongelmien ratkaisemiseen, vaan sosiaaliset ongelmat, kuten epätasa-arvo, köyhyys ja riisto, ymmärrettäisiin ekologisten ongelmien kanssa yhtä tärkeinä, monimutkaisina ja planeetan ekologisen köyhtymisen kanssa yhteen kietoutuneina.

Teoksessa esiin nouseva sosiaalisten, poliittisten, taloudel-

listen ja ekologisten prosessien ajallisen ja tilallisen yhteensovituksen tarkastelut avaavat tilannetta kiinnostavasti. Pitkällä aikavälillä ja globaalissa tilassa realisoituvaa ilmastomuutosta on hankala torjua vallitsevien poliittisten tai liiketoiminnallisten syklien ja instituutioiden toiminnan puitteissa. Ekologisten prosessien mittakaavojen noudattaminen aiheuttaisi ensisijaisena ratkaisuna todennäköisesti vielä suurempia sosiopoliittisia ongelmia, mikä hankaloittaisi ratkaisun löytämistä entisestään. Instituutioiden korjaaminen täytyy tehdä yhteiskunnan asettamista lähtökohdista, kuten Kirs van Koppen ja Simon Bush luvussaan huomauttavat.

Tiedon ja asiantuntijuuden roolin ja niiden sisältämien epävarmuuksien tunnistaminen kytkeytyy olennaisesti luonnontieteellisen ja yhteiskuntatieteellisen tiedon suhteeseen. Kaikki käytetyt käsitteet esittävät oman näkökulmansa ympäristöongelmien ratkaisemiseen tarvittavasta tiedosta ja asiantuntemuksesta. Helpommin mitattava ekologinen ja taloudellinen tieto korostavat asiantuntijoiden roolia pätevän tiedon lähteenä esimerkiksi ekosysteemipalveluissa, riskien laskennassa tai kestävästä kehityksen indikaattoreissa. Tämä pitää sisällään riskin tärkeiden näkökulmien marginalisoimi-

sesta ja liiallisesta asiantuntijavallasta. Kansalaisten osallistuminen ja osallistaminen nousevat tärkeäksi tietoon ja asiantuntijuuteen kytkeytyväksi teemaksi niin yhteishyödykkeitä, tilaa kuin ympäristöhallintaakin käsittelevissä luvuissa.

Ekologinen asiantuntijatieto voi selvästi sanoa, miten meidän tulisi toimia ympäristön säästämiseksi, mutta tällainen toiminta ei välttämättä ole kansalaisten näkökulmasta hyväksyttävää tai toivottua, jolloin demokraattisessa yhteiskunnassa näin ei toimita. Ympäristönsuojelu vaatisi asiantuntijoiden diktatuuria tai onnistunutta deliberatiivista prosessia, jonka kautta kansalaisten ja asiantuntijoiden tieto saataisiin sovitettua yhteen hyväksyttävällä tavalla. Kumpikaan näistä ei välttämättä ole kovin realistista.

Teos herätteli pohtimaan laajemminkin yhteiskuntatieteellisen tiedon roolia ympäristöongelmien ratkaisemisessa. Olemmeko ympäristösosiologiassa turhankin helposti omaksumassa aputieteen aseman? Ratkomme ympäristötieteiden määrittämiä ongelmia ja omaksumme sekä muokkaamme muiden tuottamia käsitteitä. Miten voisimme paremmin osallistua myös ongelmien määrittelyyn ja saada omia käsitteitämme muiden käyttöön? Voisikin olla kiinnostavaa luon-

nontieteellistä esimerkiksi ympäristöongelmien yhteiskunnallisen luonteen avaamisessa arvokasta ympäristöoikeudenmukaisuuden käsitettä. Myös teoksessa vahvasti läsnä olevat sosiaaliset käytännöt sekä tiedon ja asiantuntijuuden määrätymisen tarkastelu tarjoavat hyviä eväitä yhteiskuntatieteiden aseman vahvistamiselle.

Esimerkiksi ilmastonmuutoksen osalta on selvää, että kyse ei ole ainoastaan ihmiskunnan tuottamista kasvihuonekaasupäästöistä ja niiden vähentämisestä. Taustalla ovat tuotannon ja kulutuksen monopoliset globaalit ketjut, joissa talous, politiikka, kulttuuri, historiallinen kehitys ja luonnon kiertokulku yhdessä muovaavat ongelman ytimen. Ratkaisu ei muodostu siitä, että lisäämme tieteellistä tietoa ilmaston muuttumisen tahdista tai seurauksista tai poliittisten sosiaalisten tai talousjärjestelmien toiminnasta vaan siitä, että osaamme yhdistää tätä tietoa, ymmärrämme järjestelmien riippuvaisuuden toisistaan ja otamme huomioon myös sen, miten tulkinnot muovaavat tietoa ja sen käyttöä.

Teos tarjoaa hyvän lukupaketin eri näkökulmista ympäristön ja yhteiskunnan suhteeseen. Toivottavasti myös ympäristötieteilijät löytävät kirjan pariin.

Suvi Huttunen